

120033

Stiftelsen Norsk Okkupasjonshistorie, 2014

en oppsiktsvekkende ny bok – «Berlin, the downfall 1945» – dokumenterer historikeren Antony Beevor at Stalins blodige hastverk med å nå Berlin før amerikanerne skyldtes ønsket om å komme først med atombomben. Boken beskriver også norske og danske soldaters innbitte kamp mot russerne i dagene før Hitlers selvmord, mens norske sykepleiersker pleiet døende og sårede for Waffen SS.

App nr. 2/5.02

Den kalde krigs første dager

Kåre Valebrokk

PÅ EN SØNDAG

1. april 1945 kalte Josef Stalin sine to viktigste hærførere i krigen mot Adolf Hitlers Tyskland, marskalkene Zjukov og Konjev, til Kreml. I møtet gjorde Stalin det glassklart for de to at prioritet nr. 1 var å ta Berlin før amerikanerne og britene nådde frem. Før møtet sluttet, stilte Stalin de to et spørsmål som bare kunne få ett svar: Hvem skal ta Berlin? Det var Konjev som svarte: Vi skal ta Berlin. Og vi skal ta Berlin før dem.

På dette tidspunkt sto general Dwight D. Eisenhower allerede ved Elben, bare ti mil fra Berlin, og kunne med relativt små anstrengelser nå hovedstaden, ikke minst takket være det faktum at Hitler hadde sendt brorparten av sine styrker østover for å møte russernes overlegne arméer så langt øst i das Reich som mulig.

Men Stalin fortalte bare halve sannheten til de to marskalkene. Han fortalte dem ikke hvorfor det var så viktig å være først i Berlin, og hvorfor han var villig til å ofre hundretusener av liv for å nå et mål som alle militære eksperter visste ville falle av seg selv i løpet av et par måneder. Han fortalte heller ikke at Berlin i og for seg var ganske likegyldig. Det var de tyske atomhemmeligheter, og det han trodde var store mengder uran, han egentlig var ute etter. Ikke desto mindre skred Zjukov og Konjev til verket, presset frem av en nådeløs Stalin, som hadde lite til overs for hærførere

FOTO: SCANPIX

” På dette tidspunkt sto allerede general Dwight D. Eisenhower ved Elben, bare ti mil fra Berlin, og kunne med relativt små anstrengelser nå hovedstaden.

Men for Stalin kunne ingenting gå raskt nok. Han var livredd for at Eisenhower skulle forlate sine brohoder ved Elben og rykke frem mot Berlin. Han visste at tyskerne, militære som sivile, håpet at amerikanerne skulle komme dem i forkjøpet til Berlin og fryktet at tyskerne skulle slutte

FOTO: SCANPIX

” Det skulle ikke gå mange ukene etter at våpnene hadde stilnet i Berlin, før også amerikanerne forsto at Stalin hadde lurt dem opp i stry.

Stalin ikke stolte på russiske spioners tidlige meldinger fra Washington og London om at en atombombe var under konstruksjon. Det må være feil. Intet annet kan forklare den massive innsats av NKVD-folk i tilknytning til innmarsjen i Berlin. Intet annet kan heller forklare russernes

som ikke maktet å oppfylle hans ønsker. Så snuffte han også på de tyske forsvarsplanene 2014.

var over, konsentrerte Stalin seg om å besvare en melding han nylig hadde fått fra Eisenhower. I meldingen, kjent som SCAF 232, forteller Eisenhower om sine planer for den videre amerikanske fremrykning, som ikke inkluderte å ta Berlin. Stalin svarer nå at heller ikke han bryr seg særlig om Berlin, og at han vil konsentrere innsatsen lenger syd i Tyskland og møte amerikanerne der. I sin bok beskriver Antony Beevor amerikanernes holdning til Stalin, inklusive den dødssyke president Roosevelts tro på at Stalin ville la seg overvinne med åpenhet og ærlighet, som ytterst naiv. Det er ikke vanskelig å gi ham rett i det. En annen sak er at Eisenhower hadde orientert Stalin om sine planer før Winston Churchill ble gjort kjent med dem, noe som fikk Churchill til å skumme av raseri. Dette passet perfekt for Stalin, som gjorde sitt beste for å utnytte det anstrengte forholdet mellom britene og amerikanerne.

Dramaet som utspilte seg i Tyskland i april 1945, er beskrevet mange ganger før, men sjelden så konsentrert og veldokumentert som i Beevors nye bok. Zjukovs og Konjevs arméer med to millioner soldater, 5500 stridsvogner og tung, overlegen flystøtte jaget de tyske forsvarerne foran seg gjennom de gamle, prøyssiske landskapene i østre Tyskland (i dag Polen), krysset elvene med svære tap på begge sider og kunne til slutt heise flagget med hammer og sigd over Reichstag i Berlin. På begge sider viste hverken

tyskerne og russerne noen respekt for hvor mange liv krigens siste dager kostet. Russerne sendte sine soldater til fots gjennom de tyske minefeltene for å rydde dem for miner før de overlegne T 34-stridsvognene kunne komme etter, tyskerne innkalte gutter ned til 13-14 år og menn opptil 60 år og sendte dem nådeløst mot fienden uten den minste trening og delvis også uten våpen. Men verst gikk det kanskje utover de sivile. Millioner av tyskere prøvde å komme seg vestover før russerne innhentet dem. For russerne viste ingen nåde og fikk stort sett frie hender av offiserene til å hevne de mange millioner russere som Hitlers arméer hadde drept og massakrert i krigens første år. Tyskland og tyskerne var krigsbytte, hverken mer eller mindre. Massakrer, massevoldtekt av kvinner, stridsvognskolonner som rett og slett kjørte ned forsvarsløse kvinner, barn og gamle, var dagligdags. Selv russiske fanger i konsentrasjonsleirene, særlig kvinnene, var lovlig vilt for de fremrykkende russiske troppene.

” Dramaet som utspilte seg i Tyskland i april 1945 er beskrevet mange ganger før, men sjelden så konsentrert og veldokumentert som i Beevors nye bok.

en avtale med amerikanerne i vest for å kunne konsentrere seg om å holde russerne tilbake i øst. Ingen historiker, heller ikke Antony Beevor, har så vidt jeg vet kunne påvise at Eisenhower gikk i slike tanker, men for Stalin, som nettopp i disse april dagene var i ferd med å lure sine allierte trill rundt, falt tanken ganske naturlig. Han var da også smertelig klar over at tyskernes viktigste forskningsinstitutt på atomkraft, Kaiser Wilhelm-instituttet, lå i den del av Berlin som ifølge tidligere avtale ville havne i amerikansk sektor. Og det var her, mente Stalin, at tyskerne oppbevarte sin store uranbeholdning, som Stalin desperat trengte hvis ikke USA skulle bli alene om å ha atomvåpen etter krigen og dermed gjøre Russland like vergeløst som landet hadde vært da tyskerne angrep i 1941.

Eisenhower og de amerikanske styrker ble stående ved Elben mens russerne gikk inn i Berlin. Den 24 april, fire dager etter at Hitler hadde feiret sin 56. fødselsdag, nådde de Kaiser Wilhelm-instituttet, hvor styrker fra NKVD (senere KGB) omgående omringet og forsegle området, angivelig uten at marskalk Konjev forsto hvorfor. Og ganske riktig. I tillegg til alt utstyr, inventar og vitenskapelig dokumentasjon, kunne NKVD sende tre tonn uran-oksyd hjem til Moskva. Men et langt større parti, som tyskerne hadde fått sendt i sikkerhet syd i landet, gikk russerne glipp av. De tre tonnene var likevel nok til at Stalin kunne ta opp kappløpet med USA om å lage verdens første atombombe.

Historikerne skal hittil ha trodd at

halsbrekkende hastverk med å ta Berlin. Stalin hadde også vært ute etter å sikre seg de tyske atomforskerne som var tilknyttet Kaiser Wilhelm-instituttet. Men der kom han for sent. De viktigste av dem, Werner Heisenberg, Otto Hahn (som hadde fått Nobel-prisen i kjemi), Max von Laue og flere andre var allerede blitt plukket opp av britene og sent til debriefing i Storbritannia.

Vi vet alle hvordan aprildr dramaet rundt Berlin sluttet. Den 30. april begikk Hitler selvmord sammen sin elskerinne Eva Braun. På det tidspunkt var tyskernes håpløse motstand stort sett oppgitt, og mange av de politiske og militære lederne hadde stukket av for i det minste å bli tatt til fange av amerikanere og briter. Blant de siste som gav seg, var Regiment Nordland, som i stor utstrekning var sammensatt av skandinaver. Ett av divisjonens regimenter het Norge, et annet Danmark. De skandinaviske soldatene gjorde en intens og fanatisk innsats i forsøket på å forsvare Berlin. De hadde ingen steder å gå. For som Antony Beevor skriver: De hadde for lengst tapt sitt land. Nå hadde de også mistet sin sak. Det hører med til bildet at norske sykepleiersker arbeidet dag og natt på feltlasarettene som var opprettet av Waffen SS i de siste dager Berlin var hovedstad i Hitlers Tyskland.

Det skulle ikke gå mange ukene etter at våpnene hadde stilnet i Berlin, før også amerikanerne forsto at Stalin hadde lurt dem opp i stry. Sammen hadde de allierte styrker vunnet den andre verdenskrig. Dens siste dager ble starten på en ny. Den kalde krigen var født.

Ha en god søndag!